

21.5.2007

Dnro 802/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Esittelijäneuvos Raino Marttunen

ESITUTKINNAN JÄRJESTÄMINEN SUURISSA SOTAHARJOITUKSISSA

1 KIRJOITUS

Kantelija kertoi joulukuussa 2003 Niinisalossa järjestetystä taistelu- ja ampumaharjoituksesta, jonka yhteydessä lähellä räjähtänyt tulenosoituspanso ja aivan pään vieressä ammuttu rynnäkkökiväärin laukaus olivat aiheuttaneet hänelle kuulovaurion. Kantelijan joukkuetta vastaan hyökänneet varusmiehet olivat menettelleet tilanteessa turvallisuusohjeiden vastaisesti. Myös harjoitusta valvoneet kouluttajat ja esimiehet olivat kantelijan mielestä toimineet huolimattomasti ja välinpitämättömästi. Lisäksi kuulovaurion hoito oli kantelijan mukaan ollut puutteellista.

Kantelija toivoi asian puolueetonta tutkimista ja toimenpiteitä, joilla varusmiesten palvelusturvallisuutta sekä henkilökunnan asennetta ja koulutusta parannettaisiin.

3 TAPAHTUMATIETOJA

Läntisen Maanpuolustusalueen Niinisalossa 7.–18.12.2003 järjestämän taistelu- ja ampumaharjoituksen johtajana toimi Kaartin Jääkärirykmentin komentaja. Keski-Suomen Rykmentistä (1.1.2004 lukien Pioneerirykmentti) harjoitukseen osallistui muun muassa kaksiryhmäinen sotilaspoliisijoukkue, johon myös kantelija kuului. Kantelijan vamma syntyi Uudenmaan Prikaatin aliupseerikoulun varusmiehistä koostunutta maaliosastoa vastaan 11.12.2003 käydyssä taistelussa.

Tapauksen selvittäminen aloitettiin Pioneerirykmentissä, jossa kantelijaa kuultiin asianomistajana kolme kertaa 5.1.2004 lukien. Tällöin ilmeni, että kuulovaurio oli ilmeisesti aiheutunut Uudenmaan Prikaatista olevien varusmiesten ja kouluttajien toiminnan seurauksena. Pioneerirykmentin komentaja siirsi asian 27.1.2004 Läntisen Maanpuolustusalueen esikuntaan, mistä lähetettiin 29.1.2004 Merivoimien esikunnalle pyyntö selvittää asia toimivaltaisen kurinpitoesimiehen toimesta. Merivoimien esikunnasta lähetettiin asia 5.2.2004 edelleen Uudenmaan Prikaatiin, jonka komentaja pyysi 17.2.2004 päivätyllä kirjeellä Pääesikunnan tutkintaosastoa ryhtymään toimenpiteisiin vammaan johtaneen tapahtumaketjun selvittämiseksi. Pääesikunnan tutkintaosaston asiasta laatima

rikosilmoitus on päivätty 12.3.2004.

Pääesikunnan tutkintaosastolla asian selvittämistä hidasti tutkinnanjohtajalta saatujen tietojen mukaan merkittävästi se, että kysymyksessä olleeseen taisteluun osallistuneiden Uudenmaan Prikaatin varusmiesten henkilöllisyydestä ei ollut saatavissa täsmällistä tietoa. Erinäisten joukkojen sijoittumista ja liikkeitä koskevien selvittelyjen jälkeen oli saatu selville se joukkue, joka oli käynyt taisteluja alueella, jossa kantelijan vamman oli todettu syntyneen. Lokakuussa 2004 suoritettiin kaikkien prikaatin aliupseerikoulun sotilaspoliisilinjalla tapahtuma-aikaan oppilaina olleiden alustava puhuttelu. Yhteensä 20 puhutellusta 12 ilmoitti osallistuneensa harjoitukseen. He eivät kyenneet enää kertomaan mitään kantelijan vamman syntyä selventävää. Puhutellut kertoivat tulenosoituspansosten käytön ja käyttöön liittyvien varomääräysten olleen heille tuttuja aikaisemmasta koulutuksesta.

Tulenosoituspansoksen käytöstä annetun varomääräyksen mukaan tulenosoituspansos on heitettävä siten, ettei se räjähdä viittä metriä lähempänä ihmistä. Aseiden ja ampumatarvikkeiden käsittelystä annettujen yleisten varomääräysten mukaan paukkupatruunoilla ei saa ampua toista henkilöä kohti 50 metriä lähempää. Mikäli johtajan käskyn mukaan poikkeustapauksessa ammutaan 50 metriä lyhyemmiltä etäisyyksiltä, on aseiden piippu suunnattava ylös.

Tutkinnassa ei kyetty selvittämään sitä, kuka taisteluun osallistuneista varusmiehistä oli heittänyt tulenosoituspansoksen kantelijan lähelle eikä sitä, kuka oli ampunut laukauksen kantelijan korvan vieressä.

Taistelun jälkeen kantelija ilmoitti korviensa soimisesta kouluttajalle, joka vei hänet harjoituksen joukkosidontapaikalle. Sieltä hänet toimitettiin ensin Niinisalon varuskuntasairaalaan, jossa hänen kuulonsa tutkittiin ja jossa hän sai happihoitoa, sekä tämän jälkeen harjoituksen vastaavan lääkärin tutkittavaksi. Harjoituksen jälkeen kantelija hakeutui 17.12.2003 Pioneerirykmentissä lääkärin vastaanotolle, josta hänet toimitettiin vielä samana päivänä Keskussotilassairaalaan. Siellä hoitoa jatkettiin muun muassa happi- ja painekammiohoitona sekä lääkahoitona. Kantelija määrättiin 14.1.2004 ampumiskieltoon loppupalveluksen ajaksi. Hän kotiutui 8.4.2004.

Syälliseksi epäiltynä kuultu **Uudenmaan Prikaatin luutnantti** on kertonut pitäneensä kouluttamalleen osastolle varomääräysoppitunnit ennen harjoitusta. Luutnantilla oli tapana pitää ennen jokaista harjoitusta vastuullaan olevalle joukolle vielä kertausta tärkeimmistä varomääräyksistä. Luutnantti on pitänyt varmana, että jos käytössä on ollut tulenosoituspansoksia, hän on myös käynyt läpi niitä koskevat varomääräykset. Hänen joukkueensa varusmiehet olivat aiemminkin toimineet vastaavanlaisissa harjoituksissa.

Luutnantti oli muistamansa mukaan taistelun aikana joukkueensa ainoa kouluttaja eikä hänellä ollut tämän vuoksi minkäänlaista mahdollisuutta valvoa yksittäisen varusmiehen toimintaa. Taistelun kulkua luutnantti ei ole kyennyt muistamaan enää yksityiskohtaisesti. Taistelun aikana luutnantti oli keskustellut myös vihollisjoukkueen kouluttajien kanssa. Hänelle ei missään vaiheessa mainittu sellaista, että hänen joukkueensa olisi rikkonut varomääräyksiä.

Taistelussa mukana ollut **Pioneerirykmentin luutnantti** on kertonut, että useita tulenosoituspansoksia räjähti melko varmasti viittä metriä lähempänä varusmiehiä. Hyökkääjät olivat myös rynnäkkökiväärillä ampuneet melko lähellä hänen joukkueensa varusmiehiä. Noin 30–40 minuuttia taistelun jälkeen kantelija oli tullut kertomaan luutnantille tulenosoituspansoksen räjähtämisestä ja rynnäkkökiväärin laukauksesta sekä siitä, että hänen korvansa soivat. Luutnantilla ei ollut henkilökohtaisesti havaintoja tapahtumasta. Luutnantti on kertonut kuljettaneensa kantelijan heti joukkosidontapaikalle.

Myös kantelijan kanssa samassa taistelujoukossa ollut, **todistajana kuultu varusmies** on kertonut, että hyökkääjät olivat "heitelleet tulenosoituspansoksia surutta". Hän on ollut melko varma siitä, että myös muiden varusmiesten lähellä oli räjähtänyt tulenosoituspansoksia viittä metriä lähempänä. Todistajalla ei ole ollut mitään havaintoa siitä, kuka hyökkääjistä olisi heittänyt tulenosoituspansoksen kantelijaa kohti. Myöskään havaintoa rynnäkkökiväärillä ampuneesta hyökkääjästä ei todistajalla ole ollut.

Espoon kihlakunnanviraston **kihlakunnansyyttäjä** on 18.2.2005 tehnyt Uudenmaan Prikaatin luutnanttia koskevan päätöksen syyttämättäjättämisestä. Päätöksen mukaan esitutkinnassa ei ollut kyetty selvittämään, kuka taisteluharjoitukseen osallistuneista oli heittänyt kantelijalle vamman aiheuttaneen tulenosoituspansoksen eikä myöskään sitä, kuka oli ampunut laukauksen lähellä hänen korvaansa. Päätöksen mukaan ei ollut kuitenkaan näyttöä siitä, että luutnantti olisi laiminlyönyt velvollisuutensa ohjeistaa joukkoaan asianmukaisesti tai valvoa sen toimintaa.

Kaartin Jääkärirykmentin lausunnon mukaan Niinisalon harjoitusten johtaja oli käskenyt, että kaikille harjoitukseen osallistuneille on pidettävä taisteluharjoituksiin ja ammuntoihin liittyvä varo-oppitunti ennen harjoitusta. Harjoitusten johtaja oli erikseen käskenyt, että oppitunnilla oli otettava esille mm. aseenkäsittely sekä määräykset kuulonsuojauksesta.

Läntisen Maanpuolustusalueen Esikunta on katsonut Pioneerirykmentin, Kaartin Jääkärirykmentin ja Läntisen Maanpuolustusalueen henkilöstön toimineen harjoituksen suunnittelussa, toteuttamisessa ja valvonnassa sekä myös kantelijan saaman kuulovaurion syntymiseen johtaneiden tapahtumien selvittämisessä kaikilta osin asianmukaisella tavalla.

Merivoimien Esikunta on lausunnossaan muun ohella todennut, että esitutkinnassa ei ollut kyetty selvittämään, kuka taisteluharjoitukseen osallistuneista oli heittänyt vamman aiheuttaneen tulenosoituspansoksen eikä sitä, kuka oli ampunut laukauksen lähellä kantelijan korvaa. Varomääräyksiä rikkoneita henkilöitä ei ollut siis voitu yksilöidä. Koska varomääräysten voitiin katsoa olleen hyvin maaliosastona toimineiden varusmiesten tiedossa, oli varomääräyksiä rikottu nimenomaan varusmiesten toimesta. Asiassa ei Merivoimien Esikunnan mukaan ollut myöhemmin tullut esiin mitään sellaista, joka olisi antanut aiheutta erityisiin lisäselvityksiin.

Uudenmaan Prikaati on lausunnossaan ilmoittanut, ettei sillä ollut perusteita antaa asiasta esitutkintaa tarkempaa selvitystä tai lisättävää sen tulokseen. Prikaatilla ei myöskään ollut aihetta epäillä tutkinnan puolueettomuutta tai riittävyyttä. Prikaati oli pyrkinyt omalta osaltaan myötävaikuttamaan asian selvittämisessä.

Pääesikunnan lääkintähuolto-osasto on lausunnossaan selvittänyt lähemmin mm. kantelijalle annettua hoitoa ja kuulovammojen ehkäisyä koskevaa ohjeistoa. Lääkintähuolto-osaston mukaan kantelija oli toimitettu välittömästi meluallistuksen jälkeen lääkäritutkimuksiin ja hänelle oli ryhdytty antamaan happihoitoa Niinisalon varuskunnan terveysasemalla ja hoitojen jatkuttua toimitettu Keskussotilassairaalaan. Jatkoseurannassa oli todettu tinnitusoireiston edelleen jatkuneen. Kotiuttamistarkastuksessa kantelijalla oli todettu meluvamma ja hänen palveluskelvollisuusluokakseen oli määriteltä A-luokka.

Lääkintähuolto-osaston mukaan kantelijalle annettu meluvamman hoito mukaan lukien ennaltaehkäisy ja jatkoseuranta sekä ampumakieltomääräys olivat olleet puolustusvoimissa noudatetun ohjeistuksen mukaisia.

Harjoituksen lääkäri on katsonut, että hänen suorittamansa potilaan tutkimus kuulokäyrineen ja tulosten perusteella tehdyt johtopäätökset noudattivat sekä valtakunnallisia lääketieteellisiä tinnituksen hoito-ohjeita sekä niitä tiukempia puolustusvoimien omia akuutin äänivammapotilaan hoitoonohjausohjeita. Lääkärin mukaan erikoislääkärille lähettämisen kriteerit eivät kantelijan kohdalla täyttyneet.

Pääesikunta on lausunnossaan viitannut muun muassa Yleisen palvelusohjesäännön määräykseen, jonka mukaan kouluttajan on tarkastettava palvelukseen lähdettäessä, että henkilöstö tuntee käytettävää materiaalia koskevat varomääräykset. Tulenosoituspanoksen käytöstä annetussa varomääräyksessä todetaan erityisesti tulenosoitustehtävän antajan vastaavan siitä, että tulenosoituspanoksen käyttäjä ja sen vaikutuspiirissä toimiva muu henkilöstö tuntee panoksen toimintatavan ja vaikutuksen. Pääesikunnan mukaan oli todennäköistä, että hyökännyt maaliosasto oli saanut asianmukaisen koulutuksen varomääräyksistä. Sen sijaan tulenosoituspanoksen vaikutuspiirissä toiminut, puolustustehtävissä ollut osasto ei ollut kantelijan mukaan saanut tulenosoituspanosta koskevaa koulutusta.

Pääesikunta on pitänyt selvitysten perusteella todennäköisenä, että kysymyksessä olevassa harjoituksessa varomääräyksiä ei ollut täysipainoisesti noudatettu rynnäkkökiväärin ampumaetäisyyksien sekä tulenosoituspanosten käytön osalta.

Tulenosoituspanosta koskevassa varomääräyksissä ei ole Pääesikunnan mukaan rajattu tilanteita, joissa tulenosoituspanosta voidaan käyttää. Varomääräyksestä käy kuitenkin ilmi, että panos on tarkoitettu käytettäväksi ainoastaan tulen tai räjähdysten kuvaamiseen eli tulenosoitustehtävään. Kysymyksessä olevassa tilanteessa maaliosaston miehillä oli ollut tulenosoitustehtävän lisäksi samanaikaisesti myös hyökkäystehtävä.

Pääesikunnan näkemyksen mukaan tulenosoituspäätöksen käyttäminen varomääräysten edellyttämällä tavalla on toteutettava siten, että niiden käyttämiseen liittyvä tehtävä on yksiselitteinen ja selkeä. Kyseessä olevassa tilanteessa tulenosoituspäätöksiä käyttäneelle joukolle oli saattanut muodostua virheellinen kuva mahdollisuudesta käyttää päätöksiä myös hyökkäystehtävän tukemiseen.

Pääesikunta on kiinnittänyt harjoitukseen osallistuneiden tahojen huomiota lausunnossa esittämäänsä. Pääesikunta on ilmoittanut jakavansa niille lausunnon tarkoituksena tehostaa varomääräysten kouluttamista ja huomiointia vastaavissa tilanteissa.

Valtiokonttori on hankitun selvityksen mukaan 30.6.2004 ja 15.6.2005 tekemillään päätöksillä hylännyt kantelijan sotilastapaturmalain ja tapaturmavakuutuslain nojalla tekemät korvausvaatimukset. Valtiokonttorin mukaan kantelijalla on todettu äkillinen ampumameluvamma, jonka johdosta työkyky ei ole kuitenkaan alentunut vähintään 10 prosenttia. Tämän johdosta hänelle ei ole myönnetty päivärahaa eikä tapaturmaeläkettä. Tapaturmasioiden muutoksenhakulautakunta on 21.6.2006 hylännyt kantelijan päätöksestä tekemän valituksen. Lautakunnan päätöksestä on valitettu vakuutusosoikeuteen, jossa asian käsittely on saadun tiedon mukaan edelleen kesken.

5

ARVIOINTIA

Saatujen tietojen perusteella on pidettävä selvitetynä, että kantelijalle on aiheutunut kuulovamma Uudenmaan Prikaatin selvittämättä jääneiden varusmiesten varomääräysten vastaisen menettelyn seurauksena. Selvitysten perusteella ei ole näyttöä siitä, että harjoitusjärjestelyissä olisi sinänsä ollut tapahtuneeseen myötävaikuttaneita puutteita. Syyttäjän on suoritetun tutkinnan jälkeen ratkaissut asian rikoksesta epäiltyä luutnanttia koskevilta osin. Päätöstä ei voi pitää lopputulokseltaan virheellisenä.

Selvitysten perusteella ei ole myöskään näyttöä siitä, että kantelijan vamman hoito puolustusvoimissa olisi ollut puutteellista tai yleisten lääketieteellisten hoitosuosituksen vastaista.

Asian tutkinta on aloitettu Pioneerirykmentissä viivytyksettä. Tällöin oli todettu, että epäilty vamman aiheuttaneet varusmiehet palvelivat ilmeisesti Merivoimiin kuuluvassa Uudenmaan Prikaatissa. Tämän johdosta asiaa on siirretty edellä kerrotuin tavoin esikuntien välillä. Lopuksi asia on päätynyt Pääesikunnan tutkintaosastolle, jossa rikosilmoitus asiasta on kirjattu 12.3.2004 eli vasta noin kolme kuukautta tapahtuman jälkeen. Tutkinnan etenemistä on tutkinnanjohtajalta saatujen tietojen mukaan vaikeuttanut suuresti se, ettei Uudenmaan Prikaatin kysymyksessä olevaan taisteluun osallistuneista varusmiehistä ole ollut saatavissa tarkkaa tietoa. Kun näitä varusmiehiä on lopulta lokakuussa 2004 kotiutumisen jälkeen kuultu, eivät he ole muistaneet mitään asiaan vaikuttavaa. Myöskään asiasta syyskuussa 2004 rikoksesta epäiltynä kuultu luutnantti ei ole enää siinä vaiheessa muistanut tarkkaa tapahtumakulkua.

Esitutkintalain 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheutonta viivytystä. Tässä tapauksessa asian selvittämisen on katsottava kestäneen olosuhteet huomioon ottaen liian kauan. Kysymys on ollut tapahtumasta, joka olisi saattanut olla selvitettävissä silminnäkijähavaintojen perusteella, jos asia olisi tutkittu heti. Tutkinta olisi tullut myös pyrkiä suorittamaan ennen varusmiesten kotiutumista. Selvitysten perusteella ei ole kuitenkaan mielestäni osoitettavissa mitään yksittäistä tahoa, jonka syyksi viivästyminen asiassa voitaisiin lukea.

Kantelija on pyytänyt asian puolueetonta tutkimista. Siinä vaiheessa, kun kantelu on saapunut kanteluna tänne, ei asiaan ole enää ollut saatavissa lisäselvitystä. Poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain mukaan asia on siirrettävä poliisin tutkittavaksi, jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä vaatii. Eduskunnan hallintovaliokunta on mainittua lakia koskevaa hallituksen esitystä käsitellessään luetellut rikoksia, jotka tulisi pääsääntöisesti siirtää poliisin tutkittavaksi (HaVM 3/1995). Palvelusrikosta ja vammantuottamusta ei ole mainittu tässä luettelossa. Tapaus ei nähdäkseni ole ollut luonteeltaan sellainen, että se olisi tullut siirtää poliisin tutkittavaksi.

Yleisellä tasolla tutkinnan lopputulosta voidaan kuitenkin arvostella. Mielestäni asia olisi tullut voida tutkia ripeämmin. Varmuutta ei tosin ole siitä, että kuulovamman aiheuttaneita varusmiehiä olisi tällöinkään pystytty selvittämään. Myös harjoituksissa, johon osallistuu useiden joukko-osastojen ja jopa eri puolustushaarojen joukkoja, tulisi kehittää järjestelmä, jossa asia pystyttäisiin tutkimaan viivymättä ilman asian siirtelyä esikunnasta toiseen. Epäkohtana voidaan pitää myös sitä, ettei harjoitukseen osallistuneiden henkilöisyyttäkään ole pystytty luotettavasti selvittämään. Joukoissa pitäisi olla tarkempi kirjanpito kuhunkin harjoitukseen osallistuneista. Tämä olisi tärkeää myös vastuukysymysten selvittämisen kannalta.

Oikeusasiamies on toistuvasti kiinnittänyt huomiota siihen, että varusmiesten palvelusturvallisuudesta ei saa missään olosuhteissa tinkiä. Myös puolustusvoimat on pyrkinyt korostamaan tätä asiaa. Ilmi tulleet vaaratilanteet ja onnettomuudet tulisi pyrkiä selvittämään mahdollisimman nopeasti siitäkin syystä, että vastaavanlaisilta tapauksilta pystyttäisiin jatkossa välttämään.

Ongelmallisena on harjoituksen turvallisuuden kannalta pidettävä myös sitä, että eri joukko-osastoista harjoitukseen osallistuvien varusmiesten koulutuksessa saattaa olla merkittäviä eroja. Kantelija on esimerkiksi kertonut, ettei hän ollut koskaan aiemmin nähnyt tulenosoituspansoa.

Todistajien kertomusten perusteella varusmiesten toiminta on mitä ilmeisimmin ollut varomääräysten vastaista. On myös käynyt ilmi, että ainoalla tapahtumahetkellä paikalla olleella kouluttajalla ei ole ollut käytännön mahdollisuutta valvoa kaikkia varusmiehiä. Sekä varomääräyksiä koskevaa koulutusta että varusmiesten valvontaa on näin ollen edelleen tehostettava tilanteen korjaamiseksi. Pääesikunta onkin ilmoittanut kiinnittävänsä asianosaisten huomiota asiaan.

Katson aiheelliseksi jälleen kerran kiinnittää Pääesikunnan ja kysymyksessä olevaan harjoitukseen osallistuneiden joukkojen sekä asian selvittämiseen ja tutkintaan osallistuneiden tahojen huomiota siihen, ettei palvelusturvallisuudesta saa puolustusvoimien taistelu- ja ampumaharjoituksissa missään olosuhteissa tinkiä, että esiin tulleet vaaratilanteet ja onnettomuudet selvitetään mahdollisimman nopeasti ja tässä tapauksessa esiin tullutta tehokkaammalla tavalla sekä siihen, että henkilöstön ja varusmiesten koulutuksessa korostetaan riittävästi varomääräysten noudattamisen ja varusmiesten valvonnan tärkeyttä.

Muihin laillisuusvalvojan toimenpiteisiin ei asia ole voinut johtaa. Kirjoituksen liitteet palautetaan päätöksen mukana.